

Ο κλήρος του μεσημεριού

του Πωλ Κλωντέλ

Ο ήλιος του μεσημεριού πια δεν υπάρχει.
Θυμάσαι τον Ωκεανό μας;
Αυτός ο πελώριος καλοκαιρινός ήλιος
του μεσημεριού.

Δεν είναι όνειρο, Μεζά.
Τα όνειρα τέλειωσαν.
Υπάρχει μόνο η αλήθεια.
Όλα είναι αληθινά.

Πρώτη παράσταση: Παρασκευή 13 Φεβρουαρίου 2009

ΠΕΙΡΑΙΩΣ 260 ΧΩΡΟΣ Η

Μετάφραση
Στρατής Πασχάλης

Σκηνοθεσία
Γίοσι Βίλερ

Συνεργασία στη σκηνοθεσία
Φελίσιπας Μπρούκερ

Σκηνικά-Κοστούμια
Άνια Ράμπες

Μουσική
Βόλφγκανγκ Σιούντα

Δραματουργική επεξεργασία
Τίλμαν Ράμπκε

Φωτισμοί
Λευτέρης Παυλόπουλος

Αρχικός σχεδιασμός φωτισμών
(για την παράσταση του Μονάχου, 2004)
Μαξ Κέλλερ

Δραματολογική συνεργασία
Έλενα Καρακούλη

Βοηθός σκηνοθέτη
Σύλβια Λιούλιου

Β' βοηθός σκηνοθέτη
Δήμητρα Σακκάτου

Βοηθός Σκηνογράφου
Μαριαλένα Λαπατά

Βοηθός φωτιστή
Νίκος Βλασόπουλος

ΔΙΑΝΟΜΗ

Υζέ
Αμαλία Μουτούση

Μεζά
Νίκος Κουρής

Αμαλρίκ
Λάζαρος Γεωργακόπουλος

Ντε Σίζ
Νίκος Καραθάνος

Υπεύθυνη Παραγωγής
Έφη Πανουργιά

Υπεύθυνη Σκηνής
Ζωή Κωνσταντάτου

Μηχανικοί Σκηνής
Μπάμπης Αναστασόπουλος
Λευτέρης Γκόντας
Βασίλης Σταυρουλάκης
Κωνσταντίνος Τζαμπουνάκης

Ηλεκτρολόγοι
Βασίλης Παπακωνσταντίνου
Γιώργος Φωτόπουλος

Ηχητικός
Αθανάσιος Λασκαρίδης

Φροντιστής
Σπύρος Σουλιμιώτης

Ενδύτρια
Μαρία Νικολούδη

Κομμώσεις-Περούκες
Χρόνης Τζήμος

Σχεδιασμός Μακιγιάζ
Εύη Ζαφειροπούλου

Σιδηροκατασκευές
Αφοι Γαλανόπουλοι

Ξύλινες Κατασκευές
Κώστας Βιτσαράς
Περικλής Καλογιάννης
Ηλίας Καλύβας
Γιάννης Κρεμμύδας
Μιχάλης Κώστας
Κώστας Μαυροβουνιώτης
Γιώργος Παπαδόπουλος
Ηλίας Πλαστήρας

Μεταλλικές φωτιστικές κατασκευές
Σταύρος Κομηνός

Τεχνίτες Σκηνογράφοι
Γιάννης Βλάχος
Παναγιώτης Ζεστανάκης
Κώστας Κυράνας
Μάης Πολύζος

Συντονιστής Τομέα Παραγωγής
Νίκος Κυριαλλίδης

Ρυθμιστής Τεχνικών Υπηρεσιών
Γιώργος Γκίζας

Υπεύθυνη Τμήματος Υποδοχής Κοινού:
Πασχαλιά Σιγγίκου

Προσωπικό υποδοχής-Έλεγχος
εισιτηρίων
Όλγα Τσιαμήτα

Ταξιθέτες
Ειρήνη Μπαζάρα
Αλέξανδρος Χατζηγιάννης

Βιβλιοπωλείο
Παντελής Λαλεδάκης

Δύο Πωλ Κλωντέλ

Μπροστά στην ιστορία γέννησης του έργου *Ο κλήρος του μεσημεριού* δεν έχουμε να κάνουμε μόνο με πολλά διαφορετικά κείμενα, με τις τρεις μεγάλες εκδοχές του δράματος, με τις παλαιότερες παραλλαγές και τα αποσπάσματα ή με ένα μεταγενέστερο πρόλογο, με επιστολές, εξηγήσεις, αποδεικτικά στοιχεία, με ομολογίες, αλλά με κάτι πολύ περισσότερο: με την αίσθηση ότι έχουμε γνωρίσει δύο εντελώς διαφορετικούς Πωλ Κλωντέλ. Ακόμα και τα κείμενα που τυπώθηκαν σε αυτό το πρόγραμμα, ο πρόλογος που γράφτηκε το 1948 για τον *Κλήρο του μεσημεριού*, το σύντομο δοκίμιο του 1909 *Η μεταστροφή μου* και τα αποσπάσματα από τις επιστολές, πιστοποιούν με διαφορετικούς τρόπους την ύπαρξη αυτών των δύο Κλωντέλ.

Ο ένας είναι ο επιφανής Πωλ Κλωντέλ (1868-1955), που μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο λογαριάζεται στη δυτική Ευρώπη ως ένα από τα λίγα εξέχοντα πνευματικά μεγέθη που ίσως ήταν ακόμη σε θέση να υπερασπιστούν τις χαμένες αξίες της Δύσης. Το 1948 αυτός ο Κλωντέλ είναι 80 ετών και φαίνεται ότι με το τριπλό του χάρισμα υπερέχει κατά πολύ της κοινωνίας, που πάλευε να κατακτήσει ένα ικανοποιητικό διανοητικό επίπεδο.

Πρώτα απ' όλα έχει πίσω του, ως διπλωμάτης στο γαλλικό υπουργείο Εξωτερικών μέχρι το 1935, μια μεγαλειώδη καριέρα, που τον ταξίδεψε σ' ολόκληρο τον κόσμο, και έχει τιμηθεί, το 1951, με το Μεγάλο Σταυρό της γαλλικής Λεγεώνας της Τιμής. Δεύτερον, είναι ένας πολύ σημαντικός ποιητής. Η κορωνίδα του δραματικού του έργου, το *Ατλαζένιο γοβάκι*, που γράφτηκε την περίοδο 1919-1924, παρουσιάστηκε για πρώτη φορά το 1943 από το διάσημο ηθοποιό και σκηνοθέτη Ζαν-Λουί Μπαρρώ στην Κομεντί Φρανσαίζ. Το 1946 ο Κλωντέλ, χωρίς να κοπιάσει ο ίδιος για την υποψηφιότητά του, εκλέγεται στη Γαλλική Ακαδημία και γίνεται δεκτός με μια προσφώνηση από τον Φρανσουά Μωριάκ.

Τρίτον όμως –και αυτό είναι τελικά αποφασιστικής σημασίας– είναι ο νεοκαθολικός Κλωντέλ: ενάντια στη μηδενιστική, παρακμιακή πορεία του υλισμού και του δαρβινισμού, που οδήγησε προς το τέλος του 19ου αιώνα στην κρίση του ευρωπαϊκού πνεύματος, ο Κλωντέλ ομολογεί την πίστη του στην καθολική εκκλησία. Σχεδόν τους μισούς από τους –32 στο μεταξύ– τόμους του συνολικού του έργου τους καταλαμβάνουν κείμενα με θρησκευτικό θέμα, πραγματείες για θεολογικά ερωτήματα, ερμηνείες της Βίβλου. Το κράτος και η Εκκλησία τον ευχαριστούν· ήδη το 1939 ηγείται της αντιπροσωπείας της Γαλλίας στη στέψη του Πάπα Πίου ΙΒ', το 1947 έχει την ευκαιρία να κάνει μια ομιλία στο ραδιόφωνο του Βατικανού, και το 1950 παίρνει μέρος σε ένα μεγάλο αφιέρωμα στο έργο του στο Βατικανό, παρουσία του Πάπα Πίου ΙΒ'.

Όταν ο Κλωντέλ πεθαίνει το 1955, οι τρεις τελετές αντικατοπτρίζουν για μια ακόμα

φορά τις τρεις βασικές όψεις της προσωπικότητάς του. Μετά το ρέκβιεμ στην Παναγία των Παρισίων, προορισμένο για τον πιστό καθολικό, έπεται μια πολιτική τελετή μπροστα στον καθεδρικό ναό, ενώ το τελευταίο αντίο από το χώρο της τέχνης τού απευθύνει στην κηδεία ο Ζαν-Λουί Μπαρρώ.

Επτά χρόνια νωρίτερα, το 1948, ο Κλωντέλ ήταν, όπως είπαμε, 80 ετών. Είναι η χρονιά ενός παράξενου θριάμβου, που συνδέθηκε με μια εξίσου παράξενη αποτυχία. Από το 1941 ο Ζαν-Λουί Μπαρρώ πάσχιζε να σκηνοθετήσει τα δράματα του Κλωντέλ. Το 1943 έκανε επιτυχία με την παγκόσμια πρεμιέρα του έργου *Το ατλαζένιο γοβάκι*, αλλά ένα άλλο έργο, που τον ενδιέφερε διακαώς, το μυστηριώδη *Κλήρο του μεσημεριού*, ο Κλωντέλ το κρατούσε φυλαγμένο πεισματικά για 43 χρόνια. Σχεδόν κανένας δεν γνώριζε το κείμενο. Εμφανίστηκε το 1905, το 1906 τυπώθηκε σε μια ιδιωτική έκδοση 150 αντιτύπων και, κατά τον Κλωντέλ, ήταν η κραυγή μιας καθαρής προσωπικής έξαψης κι ένα κομμάτι παρελθόντος που καλύτερα θα ήταν να μείνει στο παρελθόν. Η αλληλογραφία του με τον Μπαρρώ καθρεφτίζει τη μάχη γύρω από το κείμενο, την οποία φαίνεται να κερδίζει ο Μπαρρώ: αποκτά το δικαίωμα για το πρώτο ανέβασμα, όμως η νίκη του είναι μερική, γιατί ο Κλωντέλ δεν δίνει το αρχικό κείμενο, αλλά ξαναγράφει ολόκληρο το έργο, ως κείμενο έκδοσης και ως εκδοχή για τη σκηνή.

Πόσο όμως έχει απομακρυνθεί ο Κλωντέλ το 1948 από το ρεαλιστικό πυρήνα, από την πραγματικότητα του *Κλήρου*, όταν σε ηλικία 80 χρονών πια θέλει να ερμηνεύσει το δράμα ενός τριαντάχρονου ως αλληγορική παρουσίαση της δικής του πίστης, που στο μεταξύ έχει ισχυροποιηθεί; Αυτό φαίνεται στον πρόλογο του *Κλήρου*, που γράφτηκε το 1948. Και είναι τόσο μεγάλη αυτή η αλλαγή, ώστε ακόμα και ο πιστός βιογράφος του Κλωντέλ, ο Πωλ-Αντρέ Λεζόρ, αναγκάζεται το 1963 να κάνει την πικρή διαπίστωση: «Αυτός ο πρόλογος είναι, βέβαια, μια από τις πιο ακατανόητες δηλώσεις που μπορεί να κάνει ένας συγγραφέας για το έργο του». Πράγματι, το κείμενο αυτό είναι ένα από τα θλιβερά παραδείγματα μεγάλης λογοτεχνίας. Το κωμικοτραγικό εδώ είναι ότι ο Κλωντέλ αποτυγχάνει διπλά: όχι μόνο στην υποτιθέμενη αδυναμία του, αλλά πολύ περισσότερο στην υποτιθέμενη δύναμή του. Η αδυναμία του ήταν η απόπειρα που κατέβαλλε ο Κλωντέλ το 1900-1905 να εξαφανίσει τον τότε νέο και κάπως παρεκκλίνοντα πρόξενο στην Κίνα, που έχασε τον εαυτό του μέσα στο πάθος του έρωτα και της μοιχείας, και μαζί με αυτόν να εξαφανίσει κυρίως μια πραγματική γυναίκα, τη Ροζαλία Βετς. Πολύ περισσότερο όμως αποτυγχάνει στην υποτιθέμενη δύναμή του: στο επίπονο εγχείρημα μιας ευσεβούς ερμηνείας. Κυρίως σ' αυτό.

Ο Ερνστ Ρόμπερτ Κούρτιους –ο οποίος διέθετε οξεία ακοή– δεν είναι ο μόνος που είχε αφουγκραστεί κάτι παγανιστικό στον Κλωντέλ, «που κάτω από κάθε αφηγηματική μορφή ρέει μέσω του κόσμου και των εποχών». Ακόμα και η ίδια η διοίκηση του Βατικανού, από τους οποίους ορισμένοι τουλάχιστον θυμούνταν τη θεολογία του παρελθόντος, βρέθηκε σε αμηχανία με την προσωπική μυθολογία

της πίστης του Κλωντέλ και την αποδέχτηκε μόνο λόγω του πρακτικού οφέλους, δηλαδή της διασημότητας του συγγραφέα. Ότι οι ετυμολογικές του ερμηνείες ήταν μάλλον ανυπόστατες ήταν γνωστό και στο Βατικανό. Εξάλλου ο ίδιος ο Κλωντέλ αισθανόταν τη θεολογία ως μια έννοια πολύ μακρινή και τόνιζε πάντα, όπως στο *Η μεταστροφή μου*: «Αλλά το μεγάλο βιβλίο που είχε ανοιχτεί μπροστά μου και απ' το οποίο διδάχτηκα, ήταν η Εκκλησία. Να 'ναι για πάντα ευλογημένη αυτή η μεγάλη και μεγαλοπρεπής μητέρα στα γόνατα της οποίας έμαθα τα πάντα». Η ταπεινή πράξη δεσπόζει στο οπτικό πεδίο, εκεί ξεδιπλώνεται το «ιερό δράμα» της λειτουργίας. (Και ενώ ο Κλωντέλ διαβάζει διεξοδικά τον Θωμά τον Ακινάτη, είναι τόσο απομακρυσμένος από αυτήν τη θεολογία της λογικής πίστης, όπως αυτή αναπτύχθηκε στην κλασική διάνοηση από τον Όμηρο ως τον Χέγκελ, ως γνήσιος εκπρόσωπος του νεωτερικού στο 19ο και 20ο αιώνα, που σε όλες αυτές τις θρησκευτικές μορφές βλέπει ως αναπόσπαστη τη σκιά του Κίρκεγκωρ. Και αν ο Θωμάς ο Ακινάτης λέει: *Gratia non tollit, sed perficit naturam*, δηλαδή «η Χάρη δεν αφανίζει τη φύση, αλλά μπορεί να την οδηγήσει στην ολοκλήρωση», η πρόταση του Κλωντέλ, σε ευθεία αντιπαράθεση με μια κεντρική θέση της κλασικής γνώσης, θα έπρεπε να είναι «*Natura tollit gratiam*».) Επίσης εκεί που θέλει να δοξολογήσει ο Κλωντέλ είναι όταν στο μεταγενέστερο πρόλογο του *Κλήρου του μεσημεριού* γράφει ότι «ανάμεσα στα πλάσματα του Θεού πρέπει να δημιουργείται ένας δεσμός αγάπης», και συνεχίζει: «Έτσι βλέπουμε και στο βασίλειο του υλικού κόσμου, ότι ένα ορισμένο ζώο έχει ανάγκη για να τραφεί τη σάρκα ενός άλλου ζώου». Το ειδωλολατρικό που ο Κούρτιους προαισθάνθηκε στον Κλωντέλ δεν είναι τίποτε άλλο από το φάντασμα του κανιβαλισμού. Εδώ εμφανίζεται ο άλλος Πωλ Κλωντέλ. Κι αυτός γεννήθηκε το 1868, αλλά θα φανεί ότι αυτός ο Κλωντέλ δεν πέθανε το 1955, αλλά έπρεπε ήδη με κάποιον τρόπο να εξαφανιστεί στις 15 Μαρτίου 1906. Στη Γερμανία δεν φαίνεται να είναι ιδιαίτερα γνωστός αυτός ο Κλωντέλ. Σε γαλλικές βιογραφίες των τελευταίων δεκαετιών έχει προ πολλού μελετηθεί και παρουσιαστεί. Ένας Κλωντέλ που μεγάλωσε στο Βιλνέβ-συρ-Φερ-αν-Ταρντενούα της επαρχίας Ταρντενούα, βορειοανατολικά του Παρισιού, σε μια μελαγχολική βροχερή περιοχή. Αδελφός της Καμίλλης Κλωντέλ, που εξουσίαζε εκείνον και την οικογένεια, εκείνης που έγινε αργότερα γλύπτρια και ερωμένη του Ροντέν, την οποία η μανία καταδίωξης την οδήγησε στον εγκλεισμό της για δεκαετίες σε ψυχιατρική κλινική. Ένας νεαρός Κλωντέλ, που θεωρεί τη μετακόμιση από την ύπαιθρο στο Παρίσι καταστροφή. Στη συνέχεια, μετά την αρχή της διπλωματικής του καριέρας, ένας νεαρός πρόξενος στην Κίνα, που ταλαντεύεται ανάμεσα στον κόσμο και το μοναστήρι και σε μια στιγμή υπέρτατης απογοήτευσης σε ένα από τα ταξίδια του με πλοίο προς την Κίνα, γνωρίζει μια εντυπωσιακή γυναίκα: τη Ροζαλία Ανιές Θηρέα Σκίμπορ-Ρύλσκα, γεννημένη το 1871 στο Κράκαου (Πολωνία), παντρεμένη από το 1892 με τον ριψοκίνδυνο Φράνσις Βετς, την κυρία Βετς. Η ερωτική τους ιστορία είναι μια

μεγάλη, σπαρακτική στον κανιβαλισμό της, ερωτική ιστορία, στην οποία ανάμεσα σε όλα τα άλλα πρόσωπα πρόκειται να ενταχθεί ένα ακόμα: η μικρή Λουίζ Μαρί Ανιές, γεννημένη στις 22 Ιανουαρίου 1905, όταν η Ροζαλία είχε ήδη φύγει από την Κίνα προς τις Βρυξέλλες. Αυτή τη μοναδική ερωτική ιστορία αφηγείται Ο κλήρος του μεσημεριού, τον οποίο γράφει ο Κλωντέλ τον ίδιο χρόνο, το 1905.

Τότε όμως εμφανίζεται κάποιος που μοιάζει να έρχεται από το πουθενά: η έλευσή του καταγράφεται στο ημερολόγιο του Κλωντέλ με αμείλικτη επιγραμματικότητα. Στις 15 Μαρτίου 1906 παντρεύεται τη Ρεν Σαιντ Μαρί Περρέν, τη Βασίλισσα Αγία Παρθένα Μαρία. Περισσότερα δεν μπορεί να κάνει ένας άντρας. Κι όμως: στον Κλήρο του μεσημεριού του 1905 κρατά για πάντα ζωντανό εκείνον τον Κλωντέλ. Και αυτός ο Κλωντέλ δεν μπόρεσε να εξαφανιστεί ποτέ εντελώς. Αυτό δείχνουν τα αποσπάσματα από τα γράμματά του προς τη Ροζαλία Βερτς και αυτό δείχνει φυσικά και η σκηνοθεσία του Γιόσι Βίλερ.

Tilman Raabke

Από το πρόγραμμα της παράστασης του Κλήρου του μεσημεριού στο Münchner Kammerspiele, 2004

Μετάφραση: Έλενα Καρακούλη

Ο Κλωντέλ του 1916

Στις 4 Νοεμβρίου του 1916 η Γαλλοβελγική Εστία οργάνωσε μια εκδήλωση αφιερωμένη στον Κλωντέλ. Ο ποιητής, στην ομιλία του, αναφέρθηκε στον Κλήρο του μεσημεριού ως εξής:

Ο Κλήρος του μεσημεριού είναι ένα δράμα που έγραψα πριν δέκα χρόνια, και που, όπως σας προανέφερα, παραμένει ανέκδοτο. Το θέμα του είναι ίσως από τα πιο αιχμηρά, τουλάχιστον για τις ψυχές που μπορούν ακόμη να νιώσουν τη γεύση από το άλας του Ευαγγελίου και να κάνουν τη διάκριση ανάμεσα στο Καλό και το Κακό. Αυτό το θέμα είναι η Αμαρτία. Δεν υπάρχει μεγαλύτερη δυστυχία στον κόσμο από το βλέπεις το Καλό και να κάνεις το Κακό. Φαντάζομαι έναν άντρα (είναι ο Μεζά, ο ήρωας του έργου μου) που η ζωή του, γεμάτη περιπλανήσεις και ασχολίες τις οποίες ο ίδιος έβρισκε ενδιαφέρουσες μέχρι το μεσημέρι της ύπαρξής του, μέχρι το τέλος της νιότης του, τον είχε αποκόψει όχι μόνο από το συναίσθημα αλλά και από κάθε σκέψη ανθρώπινης αγάπης. Όταν η αυλαία ανοίγει, βρίσκεται πάνω σε ένα καράβι, στη μέση του ωκεανού, πηγαίνοντας προς την Κίνα. Μετά από τόσες περιπέτειες, μόλις έχει βιώσει την υπέρτατη, την κλίση προς τη θρησκεία, την Κατάκτηση του Ήλιου, τον παράτολμο αιφνιδιασμό του Θεού. Εισπράττει την απόρριψη. Η αλαζονεία του, η σκληρότητά του, η αδυναμία του να απεκδυθεί τον εαυτό του, τον έχουν απομακρύνει από το ύψιστο Αγαθό. Βρίσκεται λοιπόν εκεί, εντελώς ανίσχυρος, εξαντλημένος από μια μεγάλη προσπάθεια, έχοντας για πρώτη φορά συνειδητοποιήσει το μέγεθος της αδυναμίας του, χωρίς άλλη προοπτική εκτός από μια ζωή ανούσια και άσκοπη στην άλλη άκρη της γης μέσα σε απέραντη μοναξιά. Πάνω στο ίδιο καράβι όμως βρίσκεται μια γυναίκα, η Υζέ, παντρεμένη με έναν από εκείνους του αδύναμους και ανέμελους άντρες, αντιπροσωπευτικό τύπο τυχοδιώκτη, έναν άντρα ανίκανο να αντισταθεί στις φαντασιώσεις του, έναν άντρα που δεν έχει τη δύναμη να αφοσιωθεί με προσήλωση σε οτιδήποτε. Άρα η Υζέ δεν διαθέτει ακριβώς αυτό που είναι η βασική ανάγκη κάθε γυναίκας, κάθε μητέρας όπως εκείνη, την ασφάλεια. Ο Κλήρος του μεσημεριού διαδραματίζεται κάτω από το βαρύ ήλιο της Ασίας: στην πρώτη πράξη, πάνω στη γέφυρα ενός υπερωκεάνειου στη μέση του Ινδικού Ωκεανού· στη δεύτερη, στο νεκροταφείο του Χονγκ Κονγκ, όπου, ενώ μέσα στο πυκνό σκοτάδι που σκεπάζει τα μνήματα των πολλών λάμπουν εδώ κι εκεί τ' αναμμένα καντήλια στους τάφους των Παρσήςδων, συμβαίνει το δράμα της αναγνώρισης και του έρωτα του Μεζά και της Υζέ. Διευκρινίζω ότι εκείνο που σπρώχνει τον Μεζά προς την Υζέ δεν είναι οι αισθήσεις, είναι κάτι πάνω από τις αισθήσεις και πιο ισχυρό από εκείνες, αυτή η μεγάλη λαχτάρα για ευτυχία που συνιστά το βάθος της ανθρώπινης φύσης και που κάποιες φορές σβήνει κάθε άλλο συναίσθημα, είναι η ακατανίκητη ορμή

για κάποιον άλλον που είναι φτιαγμένος για σένα και που τον αναγνωρίζεις. Ωστόσο, αυτό που δίνει στο δράμα το πλήρες νόημά του, αυτό που θα προκαλέσει αργότερα την τρίτη πράξη, αυτό που θα χωρίσει με τρόπο φοβερό την Υζέ από τον εραστή της, είναι η ανικανότητα του ανθρώπου που παραβαίνει τον Νόμο να δοθεί απόλυτα, να δώσει την ψυχή του. Το απεγνωσμένο σφιχταγκάλιασμα, ενώ πασχίζει για την υπέρτατη ένωση, καταλήγει, παρ' όλα αυτά, στην αμοιβαία εξουδετέρωση: δεν μπορεί να συμβεί γάμος, με τη βαθιά έννοια του όρου. «Δεν έχω τρόπο να σου προσφέρω την ψυχή μου, Υζέ!»

Paul Claudel, *Théâtre*, εκδ. Gallimard, Bibliothèque de la Pléiade, τ. 1, Παρίσι, 1948
Μετάφραση: Στρατής Πασχάλης

Ο Κλωντέλ του 1948

Ἐὰν μὴ γνῶς σεαυτὴν, ἢ καλὴ ἐν γυναιξίν.
Ἄσμα ασμάτων, Α, 8

Αυτό το δράμα, εδώ και πολλά χρόνια δημοσιευμένο, βασίζεται σε δύο θέματα, που σε μια πρώτη ματιά μοιάζουν εντελώς κοινότοπα. Το πρώτο, η μοιχεία: ο σύζυγος, η γυναίκα και ο εραστής. Το δεύτερο, η πάλη ανάμεσα στη θρησκευτική διάθεση και το κάλεσμα της σάρκας. Θέματα από τα πιο κοινά αλλά και από τα πιο αρχετυπικά, και με μια έννοια από τα πιο ιερά, θα έλεγα, αφού τη διαμάχη ανάμεσα στο Θεό και τη Χάρη, στις πιο ποικίλες και απροσδόκητες μορφές της, ανάμεσα στο Θεό και τον άνθρωπο, ανάμεσα στον άντρα και τη γυναίκα, τη συναντούμε στις πλουσιότερες σε συμβολισμούς αφηγήσεις της Παλαιάς Διαθήκης. Είναι γνωστό ότι η σαρκική επιθυμία αντιμάχεται το πνεύμα, και ότι η πνευματική επιθυμία αντιμάχεται τη σάρκα. Σ' ένα πρώτο επίπεδο, η σύγκρουση αυτή χρησίμευσε ως θέμα σε κάθε είδους ποιήματα, μυθιστορήματα και δράματα. Από την άλλη, όμως, αναρωτιέμαι αν η περίπτωση όπου η πνευματική επιθυμία αντιμάχεται τη σάρκα εξετάστηκε ποτέ σε όλο το μέγεθος της τρομακτικής της έντασης, αν έφτασε ποτέ μέχρι τέλους η εξέταση του φακέλου, θα τολμούσα να πω, αυτής της υπόθεσης.

Ένας άντρας, χωρίς να έχει την προδιάθεση, είτε από παιδεία είτε από ιδιοσυγκρασία, νιώθει άθελά του το κάλεσμα του Θεού, κάλεσμα αναμφισβήτητο. Αφού αντιστέκεται για πολύ καιρό, φτάνοντας ως την άκρη του κόσμου, αποφασίζει εντέλει να ανταποκριθεί. Εξαναγκάζει τον άβουλο εαυτό του να σταθεί τρέμοντας μπροστά στο ιερό βήμα και δέχεται την απάντηση από τον ίδιο το Θεό. Μια απάντηση γλαφυρή. Απλή και ξεκάθαρη άρνηση, ένα αμετάκλητο όχι, χωρίς άλλη εξήγηση. Να όμως που, παρ' όλη την απόρριψη, εξακολουθεί να αισθάνεται μέσα του αυτό το αδυσώπητο κάλεσμα. Αναγκασμένος να επιστρέψει στην ερημιά, την εξορία. Βρίσκεται στη θάλασσα, σε μια κατάσταση εκτός τόπου και χρόνου, για μέρες ατέλειωτες, ανάμεσα στα ουράνια και το νερό. Είναι μεσημέρι. Πώς θα μπορούσε να μην τον περιμένει τελικά μια γυναίκα πάνω σ' εκείνο το καράβι; «Αγαπήσεις Κύριον τον Θεόν σου», λέει η πρώτη από τις δέκα εντολές, χαραγμένη στην πέτρα, αλλά και στην καρδιά του ανθρώπου, και μάλιστα σε κάποιων ανθρώπων την καρδιά γραμμένη –πώς να γίνει;– με πύρινα γράμματα, «εξ όλης της καρδιάς σου, και εξ όλης της ψυχής σου και εξ όλης της ισχύος σου». Προς στιγμήν, το ζήτημα του Θεού δεν υπάρχει, να όμως που απέναντί του ορθώνεται, αναλλοίωτη και αναπόφευκτη, αυτή η εικόνα του Θεού που έριξε τα μάτια της πάνω μου. Στα μισά της ζωής, έχει φτάσει η στιγμή για την κεντρική εκείνη φράση, την αναπόφευκτη.

Μεζά, είμαι η Υζέ, εγώ είμαι.

Τόσο η χάρη όσο και η φύση ορίζουν ότι ανάμεσα στα πλάσματα του Θεού υπάρχει ένας δεσμός αγάπης. Κι αυτός ο δεσμός δεν είναι μόνο γενικός, αλλά είναι και ειδικός, αφού το κλειδί του ενός ανθρώπου βρίσκεται μες στην καρδιά ενός άλλου ανθρώπου. Έτσι, στο ζωικό βασίλειο βλέπουμε ότι υπάρχουν ζώα που τρέφονται μόνο με τη σάρκα ενός συγκεκριμένου άλλου ζώου. Όπως και μια γυναίκα έχει ανάγκη ένα συγκεκριμένο άντρα, και μια ψυχή μια συγκεκριμένη άλλη ψυχή. Εννοείται ότι η ύψιστη επιδίωξή μας μέσα απ' τον άλλον είναι αποκλειστικά και μόνο ο Θεός.

Αν ο δρόμος του Θεού, όμως, είναι κλεισμένος από ένα εμπόδιο αζεπέραστο, όπως το μυστήριο του γάμου;

Οι δύο εραστές το ξεπερνούν. Και να τώρα που αστόχαστα ζητούν ο ένας από τον άλλο το υλικό εκείνο, την τροφή εκείνη που ονομάζεται φωτιά και που η κτιστή φύση τη σφετερίζεται χρησιμοποιώντας την ως στοιχείο αυτοκαταστροφής. Αντί να τους φωτίσει, τους καιεί. Αντί να τους ολοκληρώσει, τους αναλώνει. Αντί να τους χαρίσει την απολύτρωση, τους ρίχνει στην κόλαση.

Όπως στη δεύτερη πράξη του δράματος, ο Μεζά και η Υζέ στο κοιμητήριο του Χονγκ Κονγκ. Επικίνδυνο να ζητάς το Θεό σε ένα πλάσμα κτιστό. Λέει ο προφήτης: «και εξάξω πυρ εκ μέσου σου, τούτο καταφάγεται σε». Γάμος είναι η αμοιβαία συναίνεση δύο προσώπων, μοιχεία είναι η αμοιβαία καταδίκη δύο προσώπων.

Και φτάνουμε στην τρίτη πράξη.

Κι έρχεται η στιγμή που οι δύο εραστές νιώθουν την ίδια απaráλλαχτη έλξη να τους κυριεύει όπως πριν, παρά τα εμπόδια και τις απαγορεύσεις. Ωστόσο, είναι ανίκανοι να ανταποκριθούν στην αμοιβαία απαίτηση, αφού ούτε ο ένας είναι ικανός να δώσει ούτε ο άλλος πρόθυμος να δοθεί. Νιώθουν απελπισία. Η Υζέ το μόνο που μπορεί να κάνει είναι να διαφύγει, με κάθε τίμημα, με κάθε τρόπο, μαζί με τον καρπό που συνέλαβε! Η γυναίκα εξάλλου είναι εκείνη που βαρύνεται πάντα να βρει λύση στις πρακτικές απαιτήσεις.

Αλλά, ταυτοχρόνως, είναι και εκείνη που φέρει στο μέτωπό της χαραγμένη τη λέξη: ΜΥΣΤΗΡΙΟ. Η μόνη που μπορεί να περικλείει το άγνωστο. Πλάσμα απόκρυφο και γεμάτο συμβολισμό. Ακούσιο αίνιγμα που μόνο κάποια εξωτερική παρέμβαση μπορεί να το αποκαλύψει.

«Εκ χειρός άδου ρύσομαι αυτούς και εκ θανάτου λυτρώσομαι αυτούς», λέει ο προφήτης Ωσηέ. Αυτό που είναι ανίκανο να πετύχει το πάθος, ποιος ξέρει αν δεν μπορεί να το κατορθώσει με κάποιο τρόπο η θυσία;

Παρίσι, 18 Ιανουαρίου 1948

Paul Claudel, *Partage de Midi*, εκδ. Gallimard, folio - théâtre, Παρίσι, 1999
Μετάφραση: Σ.Π.

Το όχι του Θεού

Όλη η ζωή μου στην Κίνα, αυτά τα πέντε χρόνια, ήταν ένα θέατρο μεγάλων ενδοσκοπήσεων από τη μεριά μου. Αναρωτιόμουν σε ποια πλευρά έπρεπε να στρατευθώ. Και όσο πιο ειλικρινά το σκεφτόμουν, κατέληγα ότι ήθελα να γίνω μοναχός και πίστευα ότι μπορούσα να γίνω εκείνη την εποχή. Στην αρχή πήγα στη μονή του Σολέμ, μετά στη μονή του Λιγκυζέ, έχοντας αποφασίσει τελεσίδικα να απαρνηθώ εντελώς την τέχνη και τη λογοτεχνία. Ήταν μια θυσία οδυνηρή. Μέχρι ποίου σημείου όμως ήμουν ειλικρινής; Δύσκολο να το σταθμίσω. Πάντως, πίστευα ότι ήμουν όσο πιο ειλικρινής μπορούσα. Ήταν η στιγμή της εξέγερσης των Μποξερ, η στιγμή της πολιορκίας του Πεκίνου. Η Κίνα βρισκόταν σε μεγάλη αναστάτωση. Έτσι, αφού έγινα δεκτός ως δόκιμος στη μονή του Λιγκυζέ, οι πνευματικοί μου, πιθανόν για να με βάλουν σε μεγαλύτερη δοκιμασία, έκριναν ότι έπρεπε να επιστρέψω στην Κίνα. Αυτό μου έσκισε την καρδιά, γιατί μια θυσία όπως αυτή που είχα κάνει δεν την αποτολμά κανείς εύκολα για δεύτερη φορά στη ζωή του. Θυμάμαι τότε ότι ανέβηκα ως το παρεκκλήσι των δοκίμων, στο Λιγκυζέ, κι έμεινα εκεί τρομερά αμήχανος προσπαθώντας να καταλάβω τι έπρεπε να κάνω.

Τότε δέχτηκα μια απάντηση πολύ ξεκάθαρη, πολύ κατηγορηματική και απλούστατη: όχι. Χωρίς άλλα σχόλια, μόνο αυτό, μια άρνηση καθαρή και απλή, όσο το δυνατόν πιο διαυγής και απέριτη. Ούτε καν η υπόμνηση κάποιας άλλης επιλογής, απλώς: όχι. Δεν μπορούσα, ο δρόμος για μένα ήταν κλειστός.

Από συνέντευξη του Κλωντέλ στον Ζαν Αμρούς
Paul Claudel, *Théâtre*, εκδ. Gallimard, Bibliothèque de la Pléiade, τ. 1, 1948
Μετάφραση: Σ.Π.

Πωλ Κλωντέλ Η μεταστροφή μου

Γεννήθηκα στις 6 Αυγούστου του 1868. Η μεταστροφή μου συνέβη στις 25 Δεκεμβρίου του 1886. Ήμουν τότε δεκαοκτώ χρονών. Ωστόσο, η ανάπτυξη της προσωπικότητάς μου ήταν ήδη, εκείνη τη στιγμή, πολύ προχωρημένη. Αν και δεμένη κι από τις δυο πλευρές με προγόνους πιστούς, που έδωσαν πολλούς κληρικούς στην Εκκλησία, η οικογένειά μου υπήρξε αδιάφορη και, μετά την άφιξή μας στο Παρίσι, εντελώς ξένη στα ζητήματα της Πίστης. Νωρίτερα, είχα κάνει μια καλή πρώτη κοινωνία που, όπως συμβαίνει με τα περισσότερα νέα παιδιά, υπήρξε συγχρόνως η κορύφωση και το τέλος της θρησκευτικής μου πρακτικής. Μεγάλωσα, ή μάλλον διαπαιδαγωγήθηκα, αρχικά από έναν ελευθερόφρονα καθηγητή, έπειτα σε λαϊκά κολέγια της επαρχίας και, τέλος, στο λύκειο Λουί-λε-Γκραν στο Παρίσι. Ήδη όταν μπήκα σ' αυτό το ίδρυμα, είχα χάσει την πίστη μου, που μου φαινόταν ασυμβίβαστη με την πολλαπλότητα των κόσμων. Η μελέτη της *Ζωής του Χριστού* του Ρενάν με εφοδίασε με νέες προφάσεις γι' αυτή την αλλαγή των πεποιθήσεών μου, που άλλωστε το καθετί γύρω μου τη διευκόλυνε ή την ενθάρρυνε. Ας θυμηθούμε εκείνα τα θλιβερά χρόνια της δεκαετίας του '80 [1880] την εποχή που βρισκόταν σε πλήρη άνθιση η ανάπτυξη της νατουραλιστικής λογοτεχνίας! Ποτέ ο ζυγός της ύλης δεν φαινόταν πιο ισχυρός. Όλα όσα είχαν κάποιο όνομα στην τέχνη, την επιστήμη και τη λογοτεχνία ήταν αντιθρησκευτικά. Όλες οι υποτιθέμενες μεγάλες προσωπικότητες ετούτου του αιώνα που πλησίαζε στο τέλος του διακρίνονταν για την εχθρότητά τους απέναντι στην Εκκλησία. Ο Ρενάν μεσουρανούσε. Προέδρευε κατά την τελευταία απονομή βραβείων στο λύκειο Λουί-λε-Γκραν, στην οποία είχα λάβει μέρος και μου φαίνεται ότι είχα βραβευτεί από τα χέρια του. Ο Βικτόρ Ουγκό είχε μόλις πεθάνει και αποθεωθεί. Έτσι, στα δεκαοχτώ μου χρόνια, πίστευα κι εγώ αυτό που πίστευαν οι περισσότεροι άνθρωποι που θεωρούνταν μορφωμένοι εκείνο τον καιρό. Η ισχυρή αντίληψη του ατομικού και του συγκεκριμένου ήταν αμαυρωμένη μέσα μου. Αποδεχόμουν τη μονιστική και μηχανιστική υπόθεση σε όλες της τις διαστάσεις, πίστευα ότι τα πάντα υπάγονταν σε «νόμους» και ότι αυτός ο κόσμος ήταν μια σκληρή αλυσίδα από αποτελέσματα και αιτίες που η επιστήμη θα ερχόταν αύριο ή μεθαύριο να τα ξεκαθαρίσει απόλυτα. Όλα αυτά μου φαινόταν εξάλλου πολύ λυπηρά και πληκτικά. Όσο για την ιδέα του καντιανού χρέους, την οποία μας παρουσίαζε ο καθηγητής μου της φιλοσοφίας, ο κύριος Μπυρντώ, ποτέ δεν μπόρεσα να τη χωνέψω. Εξάλλου, ζούσα μέσα στην ανηθικότητα και σιγά σιγά έπεφτα σε κατάσταση απελπισίας. Ο θάνατος του παππού μου, που τον έβλεπα επί μήνες να κατατρώγεται από έναν καρκίνο στο στομάχι, μου είχε προκαλέσει βαθύ τρόμο, και η σκέψη του θανάτου δεν με εγκατέλειπε. Είχα εντελώς λησμονήσει τη θρησκεία

και βρισκόμουν, από την άποψη αυτή, στην ίδια άγνοια με έναν άγριο. Το πρώτο αμυδρό φέγγος αλήθειας μου δόθηκε όταν ήρθα σε επαφή με τα βιβλία ενός μεγάλου ποιητή, στον οποίο οφείλω αιώνια ευγνωμοσύνη. Ο ποιητής αυτός, που έχει καταλάβει εξέχουσα θέση ως προς τη διαμόρφωση της σκέψης μου, είναι ο Αρθούρος Ρεμπώ. Η μελέτη των *Εκλάμψεων* και ύστερα, λίγους μήνες αργότερα, του *Μια εποχή στην κόλαση* στάθηκε για μένα ένα γεγονός αποφασιστικής σημασίας. Για πρώτη φορά αυτά τα βιβλία άνοιγαν μια ρωγμή στο υλιστικό μου κάτεργο και μου έδιναν ζωηρή και σχεδόν απτή την αίσθηση του υπερφυσικού. Αλλά η συνηθισμένη μου κατάσταση, της ασφυξίας και της απελπισίας, παρέμενε αναλλοίωτη.

Έτσι είχε διαμορφωθεί το δυστυχημένο αυτό παιδί που στις 25 Δεκεμβρίου 1886 πήγε στην εκκλησία της Νοτρ-Νταμ στο Παρίσι, για να παρακολουθήσει εκεί την ιερή ακολουθία των Χριστουγέννων. Είχα αρχίσει τότε να γράφω και μου φαινόταν ότι στις τελετές της καθολικής εκκλησίας, αν τις έβλεπα υπό το πρίσμα ενός ανώτερου αισθητισμού, θα έβρισκα κατάλληλα ερεθίσματα και υλικό για μερικά γυμνάσματα παρακμής. Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες, καθώς σπρωχνόμουν και ασφυκτιούσα μες στο πλήθος, παραβρέθηκα, δοκιμάζοντας μέτρια χαρά, στη μεγάλη λειτουργία. Κατόπιν, μη έχοντας τι καλύτερο να κάνω, πήγα και στον εοπερινό. Τα παιδιά της χορωδίας, ντυμένα στα λευκά, και οι μαθητές της Κατώτερης Ιερατικής Σχολής του Αγίου Νικολάου του Σαρντοννέ, που τα βοηθούσαν, ήταν έτοιμα να ψάλουν αυτό που έμαθα αργότερα πως ήταν ο ψαλμός *Μεγαλύνει η ψυχή μου*. Εγώ έστεκα ορθός μέσα στο πλήθος, κοντά στο δεύτερο περιστύλιο, εκεί που μπαίνει κανείς για τη χορωδία, δεξιά απ' την πλευρά του σκευοφυλακίου. Τότε ακριβώς συνέβη το γεγονός που δεσπόζει σ' ολόκληρη τη ζωή μου. Μέσα σε μια στιγμή την καρδιά μου την άγγιξε η Θεία Χάρη και πίστεψα. Πίστεψα με τέτοια δύναμη προσχώρησης, με τέτοια εξανάσταση ολόκληρου του είναι μου, με τόσο δυνατή πεποίθηση, με τέτοια βεβαιότητα, που δεν έμενε περιθώριο για κανενός είδους αμφιβολία· κι έτσι από τότε όλα τα βιβλία, όλοι οι συλλογισμοί, όλα τα τυχαία περιστατικά μιας ταραγμένης ζωής δεν στάθηκαν ικανά να κλονίσουν την πίστη μου, ούτε καν, κυριολεκτικά, να την αγγίξουν. Είχα αποκτήσει ξαφνικά το σπαρακτικό αίσθημα της αθωότητας, της αιώνιας νηπιότητας του Θεού. Τούτο στάθηκε για μένα μια άφατη αποκάλυψη. Προσπαθώντας, όπως πολύ συχνά κάνω, να ανασυστήσω τα λεπτά που ακολούθησαν την εξαιρετική εκείνη στιγμή, ανακάλυψα τα ακόλουθα στοιχεία, τα οποία, όμως, δεν αποτελούσαν παρά μία μονάχα αστραπή, ένα μονάχα όπλο, που η Θεία Πρόνοια χρησιμοποιούσε για να προσεγγίσει και ν' ανοίξει επιτέλους την καρδιά ενός δυστυχημένου και απελπισμένου παιδιού: «Πόσο ευτυχημένοι είναι οι άνθρωποι που πιστεύουν! Είναι όμως αλήθεια αυτό; Είναι αλήθεια! Ο Θεός υπάρχει, είναι εδώ. Είναι κάποιος, είναι ένα ον τόσο προσωπικό όσο κι εγώ. Μ' αγαπά και με καλεί».

Μου ήρθαν τότε δάκρυα και λυγμοί, κι εκείνος ο τρυφερός ύμνος *Adeste* αύξανε ακόμη περισσότερο τη συγκίνησή μου. Μια συγκίνηση πολύ γλυκιά, όπου αναμειγνυόταν όμως κι ένα αίσθημα φόβου και φρίκης σχεδόν. Γιατί οι φιλοσοφικές μου πεποιθήσεις παρέμεναν ακέραιες. Ο Θεός τις είχε αφήσει, περιφρονητικά, εκεί που βρίσκονταν, και δεν έβλεπα τίποτα που να μπορούσε ν' αλλάξει. Η καθολική θρησκεία μου φαινόταν πάντα πως ήταν το ίδιο αποθησαύρισμα παράλογων ανεκδότων, ενώ οι κληρικοί της και οι πιστοί μου ενέπνεαν την ίδια αποστροφή που έφτανε στο μίσος και στην απέχθεια. Το οικοδόμημα των αντιλήψεων και των γνώσεών μου παρέμενε ανέπαφο και δεν του έβρισκα κανένα ελάττωμα. Το μόνο που είχε συμβεί ήταν πως είχα καταφέρει να βγω από κει μέσα. Μια νέα και εξάισια ύπαρξη, με απαιτήσεις τρομερές για ένα νέο άνθρωπο και για τον καλλιτέχνη που ήμουν, μου είχε αποκαλυφθεί και δεν μπορούσα να τη συμφιλιώσω με τίποτα απ' όσα με περιτριγύριζαν. Η κατάσταση ενός ανθρώπου που τον ξερίζωσαν μονομιάς από το δέρμα του για να τον βάλουν μέσα σ' ένα ξένο σώμα, στην καρδιά ενός άγνωστου κόσμου είναι η μόνη παρομοίωση που θα μπορούσα να βρω για να εκφράσω εκείνη την κατάσταση πλήρους σύγχυσης. Το πιο απεχθές στις πεποιθήσεις και τις προτιμήσεις μου, ήταν ότι παρ' όλα αυτά παρέμεναν αληθινές, και σ' αυτό ακριβώς έπρεπε, θέλοντας και μη, να προσαρμοστώ. Τουλάχιστον δεν θα το έκανα χωρίς να προσπαθήσω μ' όλες μου τις δυνάμεις να αντισταθώ.

Αυτή η αντίσταση κράτησε τέσσερα χρόνια. Τολμώ να πω ότι αντέταξα μια καλή άμυνα και ότι η πάλη μου υπήρξε τίμια και ολοκληρωτική. Τίποτα δεν παρέλειψα να κάνω. Χρησιμοποίησα όλα τα μέσα αντίστασης και αναγκάστηκα να εγκαταλείψω το ένα μετά το άλλο όπλα που δεν μου χρησίμευαν σε τίποτα. Αυτή υπήρξε η μεγάλη κρίση της ύπαρξής μου, αυτή η αγωνία της διάνοιας για την οποία ο Αρθούρος Ρεμπώ έχει γράψει τα ακόλουθα:

«Ο πνευματικός αγώνας είναι εξίσου σκληρός με την ανθρώπινη αμάχη. Σκληρή νύχτα! το ξεραμένο αίμα αχνίζει ακόμη πάνω στο πρόσωπό μου». Οι νέοι που εγκαταλείπουν τόσο εύκολα την πίστη δεν γνωρίζουν πόσο θα τους στοιχίσει αργότερα να την ξαναποκτήσουν και με πόσα βάσανα πληρώνεται αυτό το τίμημα. Η σκέψη της Κόλασης, η σκέψη κάθε ομορφιάς και κάθε απόλαυσης, που η επιστροφή μου στην αλήθεια, όπως μου φαινόταν, θα με ανάγκαζε να τις θυσιάσω, ήταν κυρίως αυτά που με τραβούσαν προς τα πίσω.

Αλλά στο τέλος, από το ίδιο εκείνο βράδυ της αλησμόνητης μέρας που πέρασα στη Νοτρ-Νταμ, αφού γύρισα στο σπίτι μου από τους βροχερούς δρόμους που τώρα μου φαίνονταν τόσο παράξενοι, πήρα μια προτεσταντική Βίβλο, που μια γερμανίδα φίλη την είχε κάποτε προσφέρει στην αδελφή μου την Καμίλλη. Έτσι, για πρώτη φορά άκουσα τον τόνο αυτής της τόσο γλυκιάς και αδυσώπητης φωνής, που ποτέ δεν έπαψε να αντηχεί μες στην καρδιά μου. Δεν γνώριζα παρά μονάχα από τον Ρενάν την ιστορία του Ιησού και, επειδή πίστευα εκείνον τον

απατεώνα, αγνοούσα ακόμη και ότι κάποτε τον είχαν αποκαλέσει Υιό του Θεού. Κάθε λέξη, κάθε γραμμή διέψευδε με μεγαλειώδη απλότητα τις αναισχυντες διαβεβαιώσεις του αποστάτη και μου άνοιγε τα μάτια. Είναι αλήθεια, το ομολογούσα αυτό μαζί με τον Εκατόνταρχο, ότι ο Ιησούς ήταν ο Υιός του Θεού. Σ' εμένα λοιπόν, τον Πωλ, ανάμεσα σε όλους τους ανθρώπους, απευθυνόταν και μου υποσχόταν την αγάπη του. Αλλά την ίδια στιγμή, αν δεν τον ακολουθούσα, δεν μου άφηνε άλλη επιλογή απ' την αιώνια καταδίκη. Δεν είχα καμιά ανάγκη να μου εξηγήσουν τι ήταν η Κόλαση, αφού είχα περάσει εκεί τη δική μου Εποχή. Αυτές οι λίγες ώρες ήταν αρκετές για να μου δείξουν ότι η Κόλαση βρίσκεται παντού όπου δεν βρίσκεται ο Ιησούς Χριστός. Κι ύστερα τι μ' ενδιέφεραν όλα τα άλλα μπροστά σ' αυτό το καινούργιο και εξάισιο ον που μόλις τώρα μου είχε αποκαλυφθεί; Αυτός που έτσι μιλούσε μέσα μου ήταν ο καινούργιος άνθρωπος. Αλλά και ο παλιός αντιστεκόταν με όλες του τις δυνάμεις και δεν ήθελε να εγκαταλείψει τίποτα απ' αυτήν τη ζωή που ανοιγόταν μπροστά του. Να το ομολογήσω; Κατά βάθος, το πιο ισχυρό συναίσθημα που μ' εμπόδιζε να διαλαλήσω τις πεποιθήσεις μου ήταν ο σεβασμός που έτρεφα στους άλλους ανθρώπους. Και μόνο που σκεφτόμουν να αναγγείλω σε όλους τη μεταστροφή μου, να πω στους γονείς μου ότι ήθελα να νηστεύω την Παρασκευή και να αναγορευτώ έτσι, εγώ ο ίδιος, ένας από εκείνους τους καθολικούς που τόσο τους περιγελούσαν, μ' έλουζε κρύος ιδρώτας και, ώρες ώρες, η βία που μου είχε ασκηθεί μου προξενούσε αληθινή αγανάκτηση. Αλλά αισθανόμουν πάνω μου ένα σταθερό χέρι. Και δεν γνώριζα ούτε έναν ιερέα. Και δεν είχα ούτε ένα φίλο χριστιανό.

Η μελέτη της θρησκείας έγινε το κύριο ενδιαφέρον μου. Παράξενο πράγμα! Η αγρύπνια της ψυχής και το ξύπνημα του ποιητικού χαρίσματος γίνονταν μέσα μου ταυτοχρόνως, διαψεύδοντας τις προκαταλήψεις και τους παιδικούς φόβους μου. Εκείνη ακριβώς τη στιγμή έγραψα, στην πρώτη τους μορφή, τα δράματά μου *Ο χρυσοκέφαλος* και *Η πόλη*. Αν και ήμουν ακόμα ξένος στα ιερά μυστήρια, εντούτοις συμμετείχα στη ζωή της Εκκλησίας, άρχιζα επιτέλους να ανασαίνω και η ζωή εισχωρούσε μέσα μου από όλους μου τους πόρους.

Τα βιβλία που περισσότερο με βοήθησαν εκείνη την περίοδο ήταν αρχικά οι *Σκέψεις* του Πασκάλ, έργο ανεκτίμητο για όσους αναζητούν την πίστη, παρόλο που η επίδρασή τους για πολλούς υπήρξε ολέθρια· η *Ανύψωση προς τα Μυστήρια* και οι *Διαλογισμοί πάνω στο Ευαγγέλιο* του Μποσσυέ και οι άλλες φιλοσοφικές του πραγματείες· η ποίηση του Δάντη και οι θαυμαστές αφηγήσεις της Αδελφής Έμμεριχ· το *Μετα τα φυσικά* του Αριστοτέλη καθάρισε το πνεύμα μου και με εισήγαγε στην επικράτεια της αληθινής λογικής. Η *Μίμηση του Ιησού Χριστού* εξάλλου ανήκε σε μια σφαίρα πολύ προχωρημένη για μένα και τα δύο πρώτα βιβλία της μου είχε φανεί ότι διέθεταν τρομερή σκληρότητα.

Αλλά το μεγάλο βιβλίο, που είχε ανοιχτεί μπροστά μου και απ' το οποίο διδάχτηκα, ήταν η Εκκλησία. Να 'ναι για πάντα ευλογημένη αυτή η μεγάλη και μεγαλοπρεπής

μητέρα στα γόνατα της οποίας έμαθα τα πάντα. Περνούσα όλες μου τις Κυριακές στη Νοτρ-Νταμ και πήγαινα εκεί όσο μπορούσα πιο συχνά μέσα στην εβδομάδα. Ακόμα τότε αγνοούσα τη θρησκεία μου, όπως μπορεί να αγνοεί κανείς το βουδισμό. Και ιδού που το θείο δράμα ξετυλιγόταν τώρα μπροστά μου με μια μεγαλοπρέπεια που ξεπερνούσε όλη μου τη φαντασία. Δεν επρόκειτο πια για τη φτωχή γλώσσα των βιβλίων που αναφέρονταν στα θρησκευτικά καθήκοντα. Ήταν η πιο βαθιά και η πιο μεγαλειώδης ποίηση, οι πιο επιβλητικές χειρονομίες που εμπιστεύτηκε ποτέ κανείς σε ανθρώπινα πλάσματα. Δεν μπορούσα να χορτάσω το θέαμα της θείας λειτουργίας και κάθε κίνηση του ιερέα εγγραφόταν βαθιά στο πνεύμα μου και στην καρδιά μου. Η ανάγνωση της νεκρώσιμης ακολουθίας, της ακολουθίας των Χριστουγέννων, το θέαμα των ημερών της Μεγάλης Εβδομάδας, ο υπέροχος ύμνος του *Exultet*, που δίπλα του μου φαίνονταν ανούσιοι οι πιο μεθυστικοί τόνοι του Σοφοκλή και του Πίνδαρου, όλα αυτά με πλημμύριζαν σεβασμό και χαρά, ευγνωμοσύνη, μετάνοια και λατρεία. Σιγά σιγά, αργά και επίπονα, άνοιγε δρόμο μέσα στην καρδιά μου η σκέψη πως η τέχνη και η ποίηση είναι κι εκείνες πράγματα θεϊκά και ότι οι ηδονές της σάρκας, όχι μόνο δεν τους είναι απαραίτητες, αλλά απεναντίας τους είναι επιβλαβείς. Πόσο μακάριζα τους ευτυχισμένους χριστιανούς όταν τους έβλεπα να κοινωνούν! Όσο για μένα, μόλις και μετά βίας τολμούσα να γλιστρώ ανάμεσα σ' εκείνους που, κάθε Παρασκευή της Μεγάλης Σαρακοστής, έρχονταν να ασπαστούν το ακάνθινο στεφάνι. Εντούτοις τα χρόνια περνούσαν και η κατάσταση μου γινόταν αφόρητη. Παρακαλούσα μουσικά, με δάκρυα στα μάτια, το Θεό, αλλά δεν τολμούσα να ανοίξω το στόμα μου. Κάθε μέρα όμως οι ενστάσεις μου γίνονταν όλο και πιο αδύναμες και οι απαιτήσεις του Θεού όλο και πιο αυστηρές. Πόσο καλά το γνώριζα εκείνη τη στιγμή και πόσο δυνατό ήταν το άγγιγμα του Θεού επάνω στην ψυχή μου! Πώς έβρισκα το κουράγιο και του αντιστεκόμουν;

Τον τρίτο χρόνο διάβασα τα *Μεταθανάτια έργα* του Μπωντλαίρ και εκεί είδα ότι ένας ποιητής, τον οποίο προτιμούσα απ' όλους τους Γάλλους, είχε βρει την πίστη του κατά τα τελευταία χρόνια της ζωής του και είχε παλέψει με τις ίδιες αγωνίες και τις ίδιες τύψεις όπως κι εγώ. Μάζεψα όλο μου το θάρρος και μπήκα ένα απόγευμα στο εξομολογητήριο του Αγίου Μεντάρ, της ενορίας μου. Τα λεπτά που πέρασαν καθώς περίμενα τον ιερέα είναι τα πιο πικρά της ζωής μου. Βρήκα εκεί ένα γέροντα, που μου φάνηκε ότι ελάχιστα συγκινήθηκε από μια ιστορία που σ' εμένα φαινόταν τόσο ενδιαφέρουσα· μου μίλησε για τις «αναμνήσεις της πρώτης μου μετάληψης» (προς μεγάλη μου ενόχληση) και μου συνέστησε, πριν από κάθε άφεση, να ανακοινώσω τη μεταστροφή μου στην οικογένειά μου, κάτι για το οποίο σήμερα δεν μπορώ να του δώσω άδικο. Βγήκα από το εξομολογητήριο ταπεινωμένος και οργισμένος και δεν ξαναπήγα εκεί παρά μονάχα τον επόμενο χρόνο, όταν βρέθηκα κυριολεκτικά αναγκασμένος, νικημένος και εξωθημένος στα άκρα. Εκεί, σ' αυτό τον ίδιο ναό του Αγίου Μεντάρ, βρήκα ένα νέο ιερέα,

φιλέυσπλαχνο και αδερφικό, τον αβά Μενάρ, ο οποίος με συμφιλίωσε με την Εκκλησία, κι αργότερα συνάντησα τον άγιο και σεβάσμιο άνθρωπο της Εκκλησίας, τον αβά Βιγιώμ, που υπήρξε σύμβουλός μου και πολυαγαπημένος μου πατέρας, και σήμερα ακόμη, από τον ουρανό όπου βρίσκεται, δεν παύω να αισθάνομαι επάνω μου την προστασία του. Έκανα τη δεύτερη μετάληψή μου, τη μέρα ακριβώς των Χριστουγέννων του 1890 στη Νοτρ-Νταμ. (1913)

Paul Claudel, *Ma conversion*, στο *Œuvres en prose*, εκδ. Gallimard, Bibliothèque de la Pléiade, Παρίσι, 1973
Μετάφραση: Έφη Γιαννοπούλου

Γράμματα στην Υζέ

Επιστολές του Πωλ Κλωντέλ στη Ροζαλία Βερτς

Φουτσέου, 17 Φεβρουαρίου [1905]

Το τελευταίο μου γράμμα ήταν πολύ σκληρό και ίσως άδικο. Συγχωρέστε με, φτωχή μου φίλη, που πρόσθεσα και τη λύπη στους σωματικούς σας πόνους. Όμως κι εγώ ο ίδιος υποφέρω αφόρητα: αυτοί οι τρεις μήνες της φρικτής σας σιωπής ήταν για μένα ένας αργός θάνατος. Τι να κάνει εκείνη; Τι να σκέφτεται; Τι της έχω κάνει; Και τότε έφτασε το τηλεγράφημα και τα φρικτά γράμματα της θείας σας.

[...]

Θεέ μου, ποιο λόγο θα μπορούσατε να έχετε για να διατηρήσετε αυτήν τη φοβερή σιωπή ανάμεσά μας; Θέλω να πιστεύω ότι σας στοίχισε λίγο κόπο. Όταν ήσαστε στη Σ[αγκάη], ετοιμοθάνατη σχεδόν, μου γράφατε κάθε βδομάδα όσο απασχολημένη κι αν ήσασταν, θα μπορούσατε να μου στείλετε λίγες λέξεις, μια καρτα. Μια λέξη από Σένα, αγαπημένη μου, θα μ'έκανε τόσο ευτυχισμένο! Θυσίασα για σας τα πάντα, τη ζωή μου, τις αρχές μου, την ίδια την ψυχή μου, και ξαφνικά, χωρίς να μπορώ να δω τι παίρνει τη θέση τους, όλα χάνονται, και νιώθω ότι απλούστατα με ξεχάσατε, ότι η αγάπη έδωσε τη θέση της στην αδιαφορία, κι ίσως ακόμη στην περιφρόνηση ή στο μίσος. Όμως αυτά είναι φαντασίες του πυρετού. Αισθάνομαι πως, αν παρ'όλα αυτά δεν είχε επιβιώσει η θρησκεία μέσα μου, θα επέστρεφα στο Pont des Nuages, όπου περάσαμε μια τόσο τρομερή βραδιά.

[...]

Είστε το μοναδικό ανθρώπινο πλάσμα που αγάπησα ποτέ· δεν σας αγάπησα μόνο για μια στιγμή ηδονής, σαν μια ερωμένη, ούτε για λόγους ευπρέπειας, σαν σύζυγο. Όμως ενάντια σε όλα, η καρδιά μου ρίχτηκε μέσα στην καρδιά σας, τρελά, παθιασμένα, απελπισμένα, χωρίς να θέλει ούτε να δει ούτε ν'ακούσει τίποτα, ενάντια σε κάθε νόμο, σε κάθε λογική, σε κάθε γνώμη. Και τώρα νιώθω χωρισμένος απ'τον άνθρωπο με τον οποίο δέθηκα ολόψυχα, με τόσο τρυφερά, τόσο ισχυρά, τόσο ολοζώντανα δεσμά. Μόνο ένα παιδί που το εγκατέλειψε η μητέρα του μπορεί να νιώσει τέτοια πίκρα.

Ρίο ντε Τζανέιρο, 4 Αυγούστου 1917

Επιστρέφοντας στο Ρίο, έπειτα από ένα μεγάλο ταξίδι στο εσωτερικό της χώρας, ένιωσα την καρδιά μου να σκιρτά όταν ανάμεσα στα γράμματα που ήταν ακουμπισμένα στο τραπέζι μου, αναγνώρισα ένα με το δικό σας γραφικό χαρακτήρα, που το περίμενα εδώ και δεκατρία χρόνια. Ποια ήταν αυτά τα

δύο πράγματα, αγαπημένη Ρ., που χρειαστήκατε τόσο πολύ καιρό να μου τα συγχωρήσετε; Παρά τον ωκεανό που μας χωρίζει και είναι τόσο μεγάλος όσο κι ο θάνατος, κι ίσως δίχως την πιθανότητα να ξανασυναντηθούμε, κατορθώσαμε τουλάχιστον να καταλάβουμε ο ένας τον άλλον· δεν πρέπει λοιπόν να αφήνουμε πια ο ένας στην άλλο μια εικόνα κηλιδωμένη από πράγματα ανείπωτα και οδυνηρές σκέψεις τόσων χρόνων σιωπής!

[...]

Αν υπάρχει ένα βαθύ συναίσθημα στη φύση μου, το ξέρετε, είναι το πατρικό συναίσθημα, και πόσες φορές δεν σκέφτηκα, ανήμπορος κι απελπισμένος, το κακό που σας έκανα διαλύοντας την οικογένειά σας και χωρίζοντάς σας από τα παιδιά σας. Τίποτα δεν μπορεί να παρηγορήσει μια μητέρα που ζει τόσα χρόνια στερούμενη την αγάπη των παιδιών της. Αυτό που θα 'θελα ν'ακούσω τώρα είναι ότι με συγχωρείτε, όλα τα άλλα είναι δευτερεύοντα.

Ρίο ντε Τζανέιρο, 13 Νοεμβρίου 1917

Ήσασταν ένα πλάσμα τόσο λαμπερό, τόσο υπέροχο, και μια λατρεία παράλογη κι απόλυτη σαν τη δική μου δεν μπορεί παρά να συνοδεύεται πάντα από λίγο φόβο και αβεβαιότητα, κι έτσι ποτέ δεν ικανοποιείται. Σκεφτόμουν ότι για να σας κατακτήσει ένας άντρας θα έπρεπε να διαθέτει μια φύση διαφορετική απ'τη δική μου [...] με το απύθμενο πάθος ενός άντρα παρθένου, για τον οποίον ήσασταν ο έρωτας και ο παράδεισος· υπήρχε ωστόσο μια γωνία της ψυχής μου που έμεινε κλειστή για σας, και που και σήμερα ακόμη σας είναι λίγο απρόσιτη. Πόσες φορές, στις ατέλειωτες ώρες της περισυλλογής δεν επανέλαβα ξανά και ξανά τις ίδιες σκέψεις: «Δεν μ'αγαπούσε. Δεν μ'αγάπησε ποτέ. Αισθανόταν για μένα μόνο συμπόνια και συμπάθεια και γενναιοδωρία, κι εγώ τα νόμισα για έρωτα. Στο τέλος γνώρισε έναν άντρα, βρήκε σ'αυτών αυτά που περισσότερο εκτιμάει μια γυναίκα, γιατί τα έχει μεγαλύτερη ανάγκη, τη δύναμη και την εξουσία. Εγώ της έδωσα το πάθος, το όνειρο, τη φαντασία, πράγματα για τα οποία δεν μπορεί κανείς να είναι σίγουρος».

[...]

Να αγαπάς, να επιθυμείς ένα άλλο πλάσμα με τόση ορμή που να σου σκίζονται τα σωθικά, να το έχεις ανάγκη περισσότερο απ'όσο έχουμε ανάγκη το ψωμί και το νερό, και να νιώθεις έναν τοίχο απουσίας και σιωπής να έχει μπει για πάντα ανάμεσά σας, χωρίς καμιά εξήγηση να σου έχει δοθεί, να σκέφτεσαι πως όχι μόνο πια δεν σ'αγαπά, μα σε μισεί κιόλας, πως γελάει σε βάρος σου μαζί με κάποιον άλλο – αυτό σε κάνει να καταλαβαίνεις τα πιο βαθιά μυστικά της φύσης μας, τη βαθιά ουσία των πραγμάτων που συγκαλύπτεται από τη ρουτίνα και την ελαφρότητα των περιστατικών της καθημερινότητας, τότε

καταλαβαίνεις τον ουρανό και, κυρίως, την κόλαση, τα συναισθήματα και τη δίψα του εγκαταλελειμμένου πάνω στο Σταυρό Σωτήρα, ναι, ήθελα να σας το πω αυτό, και δεν είναι βλασφημία. Πόσες νύχτες δεν πέρασα πηγαίνοντας πάνω κάτω στο δωμάτιό μου, ξεσπώντας άλλοτε σε γέλια κι άλλοτε σε λυγμούς, φιλώντας αυτή την μπούκλα από τα ωραία σας χρυσόξανθα μαλλιά, που είχαν κάτω από τον ήλιο όλα τα χρώματα του ουράνιου τόξου.

Ρίο ντε Τζανέιρο, 15 Φεβρουαρίου 1918

Πόσο ευτυχισμένος είμαι γι' αυτό που μου είπες, ότι δεν γνώρισες τον άντρα για τον οποίο μου μιλάς κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης σου. Αυτό ήταν ένα από τα μεγαλύτερά μου βάσανα. Να σκέφτεσαι ότι η γυναίκα που αγαπάς τόσο πολύ ώστε στα χέρια της να έχει αποθέσει την ψυχή σου, που είναι σχεδόν ένα μαζί σου, ότι η γυναίκα αυτή βρίσκεται στην αγκαλιά ενός άλλου κι ότι του λέει πως τον αγαπά, αυτό είναι ήδη ένα φρικτό βασανιστήριο, αλλά να συμμετέχει σ' ετούτη τη φρικτή προδοσία και το παιδί που εκείνη έχει από σένα μέσα της, αυτό ήταν περισσότερο απ' όσα μπορούσα να αντέξω.

[...]

Κοπεγχάγη, 12 Ιανουαρίου 1920

[...] Τη χαρά που δεν γνωρίσαμε σ' αυτό τον κόσμο, την έχουμε φυλάξει για την αιωνιότητα. Δεν θα μπορούσα να σε παντρευτώ χωρίς να ποδοπατήσω το σταυρό, θα μου ήταν αδύνατον, θα ήμουν βαθιά δυστυχισμένος, ήδη υποφέρω αρκετά, ψυχή μου, μοναδική μου, βλέποντάς την τωρινή σου κατάσταση.

Κοπεγχάγη, 10 Φεβρουαρίου 1921

Ποτέ πια δεν θα μπορέσεις να είσαι για μένα μόνο μια αιτία σαρκικής ηδονής. Η ψυχή σου, που ποτέ δεν μου την πρόσφερες ολοκληρωτικά, είναι αυτό που επιθυμώ και που ποτέ δεν θα το χορτάσω και θα διψώ γι' αυτό μέχρι θανάτου. [...]

Τόκιο, 11 Μαρτίου 1922

[...] Την εποχή του έρωτά μας η σάρκα μου με τύφλωνε τόσο πολύ, τώρα όμως καταλαβαίνω πολύ καλύτερα.

Τόκιο, 26 Δεκεμβρίου 1922

[...] Χαίρομαι με όλη μου την καρδιά που η Λουίζμας ανάρρωσε. Μου έγραψε με τα απερίγραπτα γαλλικά της ένα απίστευτο γράμμα. Χαίρομαι που τη νιώθω κοντά σου ευτυχισμένη και χαρούμενη. [...]

Τόκιο, 20 Ιουνίου 1923

[...] Καμιά φορά τις νύχτες, όταν κάθομαι ολομόναχος στην πολυθρόνα μου, ακούω και μου φαίνεται ότι νιώθω το χτύπο της καρδιάς σου, ότι αισθάνομαι τη ζωή σου δίπλα στη δική μου, και ότι ανταλλάσσουμε πράγματα που δεν μπορούν να μεταφραστούν με λόγια.

Τόκιο, 24 Δεκεμβρίου 1926

Θυμάμαι τα Χριστούγεννα στο Φουτσέου, όμως εκεί τη χαρά μου τη συνέτριβε το αβάσταχτο βάρος που δίχως διακοπή έπνιγε την καρδιά μου. Τώρα μπορούμε να αγαπιόμαστε χωρίς αμαρτία, και βλέπω μονάχα τον μπλε ουρανό να καθρεφτίζεται στα μάτια σου.

Paul Claudel, *Partage de Midi*, εκδ. Gallimard, folio - théâtre, Παρίσι, 1999
Μετάφραση: Ε.Γ.

Κίνηση

Η κίνηση του σκοινιού πάνω απ' τον γκρεμό του ποταμίσιου καταρράκτη,
Το βάραθρο με το κοράκι της πρύμης,
Η βιασύνη της κατηφόρας,
Το αστραπιαίο μέγεθος της ροής,
Οδηγούν με τ' αλλόκοτα φώτα
Και το χημικό νεωτερισμό
Τους ταξιδιώτες κυκλωμένους απ' τους τυφώνες της ρεματιάς
Και του σφοδρού νερού.

Είναι οι κατακτητές του κόσμου
Γυρεύοντας την προσωπική τους χημική τύχη.
Το άθλημα και η άνεση ταξιδεύουν μαζί τους.
Κομίζουν την εκπαίδευση
Των φυλών, των τάξεων και των ζώων, πάνω σ' αυτό το Σκάφος..
Ηρεμία και ζάλη
Στο καταγιστικό φως,
Σε τρομερά βράδια μελέτης.

Γιατί από τις συζητήσεις ανάμεσα στα εξαρτήματα –αίμα, λουλούδια, φωτιά,
πετράδια–
Απ' τον κλυδωνισμό των υπολογισμών σ' αυτό το πλοίο που δραπετεύει
–Διακρίνεται, να κυλάει σαν ένα φράγμα πέρα απ' την κινητήρια υδραυλική οδό,
Τερατώδες, και πάντοτε αυτόφωτο– των σπουδών τους το απόθεμα.
Εκείνοι εκτοπισμένοι μες στην αρμονική έκσταση
Και τον ηρωισμό της αποκάλυψης.

Από τα πιο εκπληκτικά της ατμόσφαιρας απροσδόκητα,
Ένα ζευγάρι νέων απομονώνεται στη γέφυρα,
–Συγχωρείται η αρχέγονη αγριότητα;–
Και τραγουδά και στήνεται εκεί.

Αρθούρος Ρεμπώ, Εκλάμψεις, μτφρ. Στρατής Πασχάλης, εκδ. Γαβριηλίδης, Αθήνα, 2008

Αγρύπνιες

I.

Είναι η γαλήνη στο φως λουσμένη, ούτε θέρμη
ούτε νάρκη, στο κρεβάτι ή στη χλόη γερμένη.

Είναι ο φίλος, εκεί, ούτε φλόγα, ούτε χαύνωση,
ο φίλος, εκεί.

Είναι η αγαπημένη ούτε τυραννική ούτε
βασανισμένη. Η αγαπημένη.

Ο αέρας κι ο κόσμος χωρίς λόγο δοσμένοι. Η ζωή.

– Όλα τούτα λοιπόν είναι αυτή;

–Κι έγινε τ' όνειρο δροσιάς ριπή.

II.

Ο φωτισμός επιστρέφει στο δέντρο της οικοδομής. Από τις δύο άκρες της
αίθουσας, σκηνογράφημα τετριμμένο, αρμονικές ανυψώσεις εγείρονται.
Το τοίχωμα απέναντι στον άγρυπνο είναι μια ψυχολογική διαδοχή από τομές
ζωφόρων, ατμοσφαιρικές ζώνες και γεωλογικά ενδεχόμενα. – Όνειρο έντονο
κι αστραπιαίο συναισθηματικών πλεγμάτων με όντα κάθε χαρακτήρα σε όλες
τις μορφές.

III.

Οι λάμπες και οι τάπητες της αγρύπνιας βοούν όπως τα κύματα, τη νύχτα,
πέρα ως πέρα στην καρίνα και γύρω απ' το steerage.

Η θάλασσά της αγρύπνιας, ολόδια με τα βυζιά της Αμελί.

Τα κεντητά παραπετάσματα, έως τη μέση,
λόχμες από δαντέλα, βαμμένη με σμαράγδι, εκεί όπου ορμούν
τρυγόνια της αγρύπνιας.

.....
Η πλάκα της μαύρης εστίας, ήλιοι αμμουδιάς αυθεντικοί. Α! το πηγάδι
με τα μάγια· μοναδική θέα του όρθρου, ετούτη τη φορά.

Αρθούρος Ρεμπώ, Εκλάμψεις, μτφρ. Στρατής Πασχάλης, εκδ. Γαβριηλίδης, Αθήνα, 2008

Άσμα ασμάτων

Ο ΑΝΤΡΑΣ

Κάτω απ' τη μηλιά σε ξύπνησα
εκεί που η μάνα σου σε γέννησε,
εκεί που πόνεσε και σε γέννησε.

Η ΝΥΦΗ

Βάλε με σφραγίδα στην καρδιά σου,
ωσάν σφραγίδα στο μπράτσο σου·
είναι δυνατή η αγάπη σαν το θάνατο
και σκληρός ο πόθος σαν τον άδη·
οι σπίθες της είναι σπίθες της φωτιάς,
φλόγα του Θεού.
Νερά ποτάμια δεν μπορούν
να σβήσουν την αγάπη.

Άσμα ασμάτων, τραγούδι Γ. απόδοση Γ. Σεφέρης,
επιμ. Γ.Π. Σαββίδης, εκδόσεις Ίκαρος, Αθήνα, ¹¹2005

Η αρρώστια του θανάτου

Ρωτάτε πώς θα μπορούσε να γεννηθεί το συναίσθημα της αγάπης. Σας απαντά:
Ίσως από μια αιφνίδια ρωγμή στη λογική του σύμπαντος. Λέει: Παραδείγματος
χάρη από ένα λάθος. Λέει ποτέ από τη θέληση. Ρωτάτε: Το συναίσθημα της
αγάπης θα μπορούσε να επέλθει και από άλλα πράγματα; Την ικετεύετε να πει.
Λέει: Από κάθε τι, από το πέταγμα ενός πουλιού της νύχτας μέσα στον ύπνο, από
την προσέγγιση του θανάτου, από μια λέξη, από ένα έγκλημα, από τον ίδιο τον
εαυτό μας, από μέσα μας, ξαφνικά χωρίς να ξέρουμε πώς.
(...) Μια μέρα δεν είναι πια εκεί. Ξυπνάτε και δεν είναι πια εκεί. Έφυγε μέσα στη
νύχτα. Το ίχνος του κορμιού έχει μείνει ακόμη πάνω στα σεντόνια, κρύο. Δεν θα
ξανάρθει ποτέ.

Όμως έτσι μπορέσατε να ζησετε αυτόν τον έρωτα με το μόνο τρόπο που ήταν
δυνατό για σας, χάνοντάς τον πριν ακόμα γεννηθεί.

Μ. Ντυράς, *Η αρρώστια του θανάτου*, μτφρ. Κυβέλη Μαλαμάτη, εκδ. Εξάντας, Αθήνα, 1984

22 Νοεμβρίου, απόγευμα, στην οδό Σαιν-Μπενουά

Γ.Α.: Φοβάστε το θάνατο;

Μ.Ν.: Δεν ξέρω. Δεν ξέρω να απαντήσω. Δεν ξέρω πια τίποτε από τότε που έφτασα
στη θάλασσα.

Γ.Α.: Και με μένα;

Μ.Ν.: Και πριν και τώρα ανάμεσα σε σένα και σε μένα υπάρχει ο έρωτας.

Μ. Ντυράς, *Τελεία και παύλα*, μτφρ. Ευριδίκη Τρισόν Μιλσανή, εκδ. Εξάντας, Αθήνα, 1996

Ένας μουντός πόνος στο ηλιακό πλέγμα

A Η διέξοδος του δειλού.

C Δεν βρίσκω το θάρρος.

B Εσένα σκέφτομαι.

A Εσένα ονειρεύομαι.

B Για σένα μιλώ.

A Δεν μπορώ να σε βγάλω από το σύστημά μου.

M Δεν πειράζει.

B Μ' αρέσεις μέσα στο σύστημά μου.

M Δεν χρειάζεται να κάνεις τίποτα.

C Ένα ωραίο πρωί, Μάιο μήνα.

C Η ζωή μου όλη είναι μια αναμονή ώσπου να δω τον άνθρωπο που μου έχει γίνει έμμονη ιδέα τώρα τελευταία, λιμοκτονώ από βδομάδα σε βδομάδα ως την επόμενη δεκαπεντάλεπτη συνάντησή μας.

A Δεν έχω μουσική – Θε μου, να 'χα λίγη μουσική, όμως το μόνο που έχω είναι λόγια.

B Du bist die Liebe meines Lebens.

A Μη με διώχνεις.

B Κάτι μέσα μου κλοτσάει του σκοτωμού.

C Ένας μουντός πόνος στο ηλιακό πλέγμα.

Σάρα Κέην, Λαχταρώ, μτφρ. Τζένη Μαστοράκη

Από το πρόγραμμα για την παράσταση της Νέας Σκηνής στο Θέατρο της οδού Κυκλάδων, 2003

Εκατό φράσεις για βεντάλιες (Χαϊκού)

Τη
νύχτα

ζύγωσε το μάγουλο
στον πέτρινο εκείνο
βούδα και
νιώσε πόσο ολόκληρη
η μέρα ως τώρα ήτανε
καυτή

Η μέρα
ήταν καυτή και
τώρα έλα ζύγω
σε
νιώσε θεού τη θέρμη

Ζύγω
σε

νιώσε με το αυτί
πόσο βαθιά στα
στήθη ενός θεού
αργεί ο έρωτας
να
σβήσει

Ετούτο
τ' άνθος
κίτρινο
κι
άσπρο

σαν
ένα
αμάλαμα
από πυρ και από
φως

Γιατρεύτηκα

απ' τη θάλασσα
και δίνω αντί για τάμα
μια άγκυρα
όλο σκουριά και κοχυλιών
ψηφίδες

Μια ταπεινή ευχή	ευάλωτη σαν πέτρα που ταλαντεύεται επάνω στο κεφάλι του Γιζό
Οι νήσοι	ολόγυρά μου σαν κομπολόγια από φελλούς για να κρατούν το δίχτυ Έχει πιαστεί η Σελήνη
Έχω εγώ	στ' άλαλα ψάρια τρίψει τα λόγια ετούτα τ' άηχα
Στο βάθρο ο Γιζό	κλείνει τα μάτια ίδιος με άνθρωπο που εν πλήρη μεσηβρία κλείνει τα μάτια από το φως που είναι πελώριο

Paul Claudel, *Cent phrases pour éventails*, στο *CŒuvre poétique*, εκδ. Gallimard, Bibliothèque de la Pléiade, Παρίσι, 1957
Μετάφραση: Σ.Π.

Υπεύθυνη προγράμματος-Επιμέλεια ύλης
Έλενα Καρακούλη

Μεταφράσεις
Έφη Γιαννοπούλου
Έλενα Καρακούλη
Στρατής Πασχάλης

Επιμέλεια κειμένων
Έφη Γιαννοπούλου

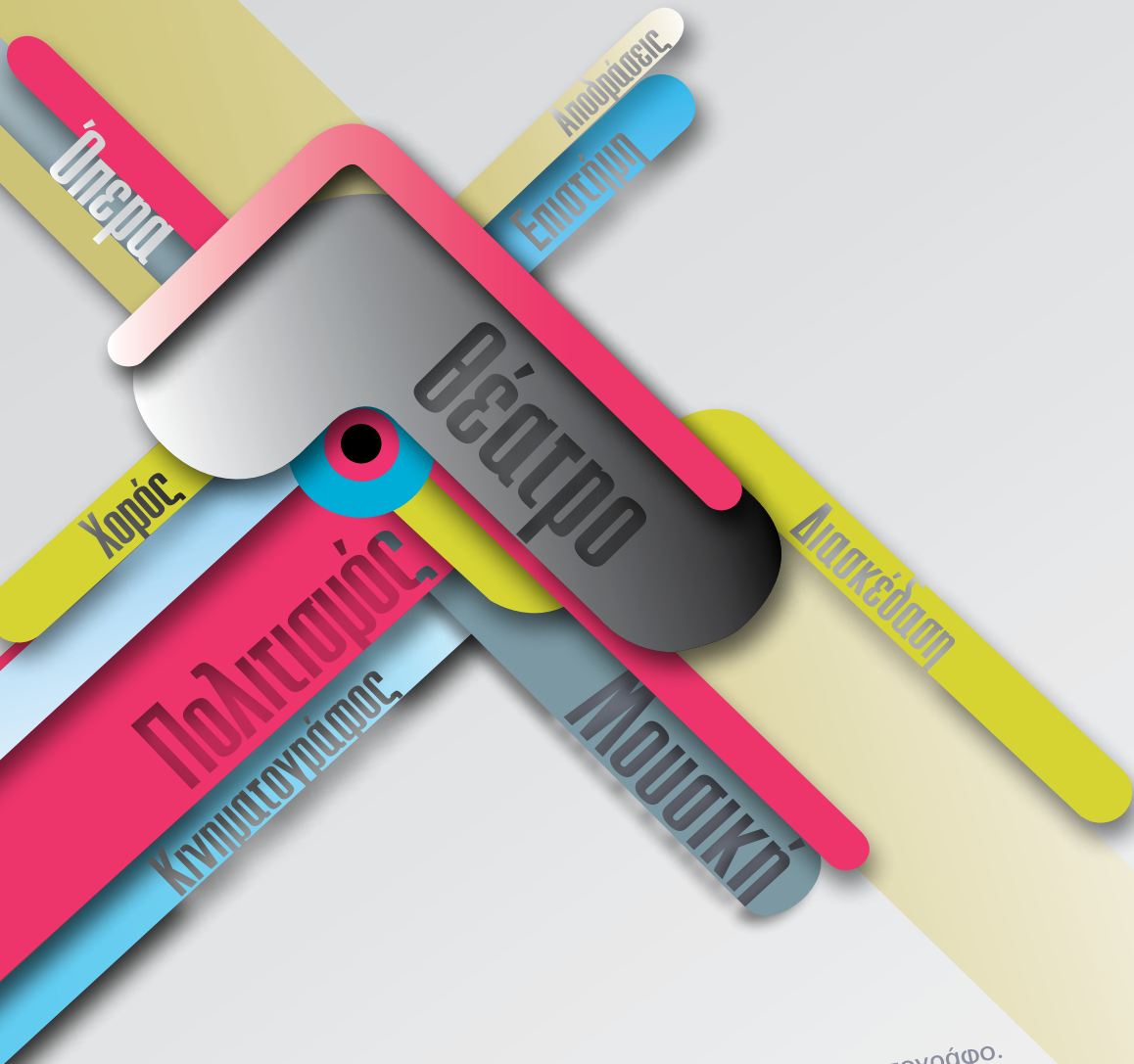
Καλλιτεχνική επιμέλεια
μηρ

Φωτογραφίες από τις πρόβες
Μαριλένα Σταφυλίδου

Εκτύπωση
Κ. Πλέτσας - Ζ. Κάρδαρη Ο.Ε.

«Φίλοι του Εθνικού Θεάτρου»

Θεόδωρος Διδώνης
Λεωνίδας Κόσκας
Γιώργος Παπαγεωργίου
Γιάννης Ρηγόπουλος
Τζένη Φίλη
ανώνυμος

Να ζεις σε μια χώρα γεμάτη τέχνη - μουσική - θέατρο - χορό - κινηματογράφο.
Αυτό είναι πολιτισμός.
Να επιλέγεις ό,τι αξίζει και να φροντίζεις να το μάθουν όλοι.
Αυτό είναι **ΜΕΓΑΡΩΝ**.

MEGA Z+1N
www.megatv.com

ΕΡΓΑΖΟΜΑΣΤΕ για ένα πιο αισφόρο μέλλον.

ΗΡΑΚΛΗΣ
ΟΜΙΛΟΣ ΕΤΑΙΡΙΩΝ
Μέλος του Ομίλου **LAFARGE**

Ο Όμιλος Εταιριών Α.Γ.Ε.Τ. ΗΡΑΚΛΗΣ είναι ο μεγαλύτερος παραγωγός τσιμέντου στην Ελλάδα, με παραγωγική και εμπορική παρουσία σε ολόκληρη τη χώρα. Ως μέλος του Ομίλου Lafarge, παγκόσμιου ηγέτη και μόνου ομίλου δομικών υλικών που περιλαμβάνεται μεταξύ των «100 Πιο Αειφόρων Επιχειρήσεων Παγκοσμίως», έχουμε θέσει τη βιώσιμη ανάπτυξη ως κινητήρια αρχή της στρατηγικής μας.

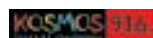
Βιώσιμη ανάπτυξη σημαίνει για μας απόλυτη προτεραιότητα στην υγεία και την ασφάλεια των ανθρώπων μας, ένα σύστημα αξιών στη διοίκηση της εταιρείας, καθώς και διαχείριση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος από τις δραστηριότητές μας, προς το συμφέρον των εργαζομένων μας, των μετόχων μας, των τοπικών κοινωνιών μέσα στις οποίες αναπτύσσουμε δραστηριότητα, με τρόπο που κάνει αειφόρο το κοινό μας μέλλον.

ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΕΠΙΧΟΡΗΓΕΙΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΧΟΡΗΓΟΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

MEGA

ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΕΣ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΥΤΙΜΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

